

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

Abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze || Manuscriptele si corespondintiele se se trimita francate
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu. || la redactiuni.

Anulu III.

Blasiu 15 Maiu 1890.

Nr. 16.

Partea besericésca.

Inca odata despre legea cea noua pentru scólele medie.

In numerulu 15 alu organului nostru atátu in partea besericésca, cátu si in cea scolastica s'a apreatiatu *proiectulu pentru modificarea art. de lege XXX din 1883, referitoriu la scólele secundarie si la cualificatiunea profesoriloru dela acele scóle.* Cetitoriloru nostri inse li va fi parutu lucru curiosu, vediéndu cá cele publicate in partea scolastica stau in contrastu cu celea publicate in partea besericésca despre unulu si acel'asi obiectu.

Desi amu fi in pusetiune a dá unele esplicári cu privire la motivele, cari au indemnatu pre scriitoriulu din partea scolastica a publicá unu articlu cu totulu contrariu articolului din partea besericésca, despre a carui esistintia si proxima publicáre densulu a sciutu inca in ainte de-asi scrie articolulu seu din partea scolastica, totusi ne retienemu dela astu-feliu de esplicári, pentru cá nu voimu se facemu din lucrulu acest'a o cestiune personala, ci voimu numai se restabilimu adevverulu. La acést'a ne semtimu indemnati mai cu séma din motivulu, cá articolulu din partea scolastica intitulatu „proiectulu de lege in obiectulu limbei grecesci“ a produsu o impresiune neplacuta, cá se nu dicemu penibila, in multi din cetitorii organului nostru.

Scriitoriulu din partea scolastica traducándu proiectulu de lege alu Ministrului sustiene, cá „la gimnasiale, cari nu stau sub dispusetiunea seu immediat'a conducere a Ministrului de culte si instructiunea publica, obiectulu seu obiectele cari suntu de a se propune in loculu limbei si literaturiei grecesci, se alegu de sustienetorii aceloru gimnasiale“.

Acésta traducere inse este cu totulu falsa, precum se va poté convinge ori cine din cuvintele originale ale proiectului de lege, cari suna asia: „A vallás és közoktatásügyi minister rendelkezése vagy vezetése alatt nem álló gymnasiumok fentartóinak szabad elhatározásától függ, vajon kívánnak-e intézeteikben a görög nyelv és irodalom helyett más rendes tartárgyak oktatásáról is gondoskodni; a mennyiben pedig erről gondoskodni kívánnak, e tárgyak megállapítása, az előző §. értelmében a vallás és közoktatásügyi ministertől függ“.

Cine scie cátu de pucinu unguresce, trebuie se precépa, cá prin aceste cuvinte ale proiectului de lege se lasa confesiuniloru asia numite autonome deplina libertate, cá seau se sustiena si mai departe limb'a grecesca cá studiu obligatoriu pentru toti scolarii din gimnasiale loru, seau se admita, cá in loculu limbei grecesci se se póta propune la unii scolari alte obiecte; inse pentru casulu alu doilea, numai ministrulu de culte si instructiunea publica are dreptulu de a stabili, chiar' si in gimnasiale confesiuniloru autonome, obiectele, cari se se propuna in loculu limbei grecesci. Asia dara este falsa asertiunea scriitoriului din partea scolastica, cá confesiunile autonome ar' avé se aléga obiectele, cari se se propuna in gimnasiale loru in loculu limbei grecesci. Din acestea se vede dar, cá scriitoriulu acest'a seau nu pricepe limb'a magiara, seau a tradusu reu, numai cá se contradica articolului publicatu in partea besericésca, unde se sustiene conformu adevverului, cá déca confesiunile autonome voru adoptá modificarea legeri din 1883, enunciatu in proiectulu de lege, atunci gimnasiale loru „voru trebui se propuna in loculu limbei

grecesci acele studii, cari se voru statori de Ministrulu de culte si instructiunea publica", si astu-feliu confesiunile autonome si pierdu in parte dreptulu cardinalu garantatu in alinea a d'ou'a din §-lu 8 alu art. de lege XXX — 1883, in sensulu carui'a confesiunile autonome, si nu Ministrulu, au dreptulu se prescrie, cà in loculu limbei grecesci, ce obiecte se se propuna.

Totu asia de reu a tradusu scriitoriulu din partea scolastica si pasagiulu din motivarea ministrului referitoriu la propunerea desemnului, càci éta ce dice deusulu: „in sensulu proiectului se voru inmulté órele din limb'a si literatur'a maghiara in gimnasiulu superioru, si in gimnasiulu inferioru se va propune desemnulu liberu in legatura cu geometri'a desemnativa". Abstragéndu dela ace'a cà nu in proiectulu seu de lege, ci numai in motivarea proiectului vorbesce Ministrulu despre propunerea desemnului, trebuie se observu, cà despre propunerea desemnului liberu in gimnasiulu inferioru nici prin minte nu i-a potutu trece Ministrului se vorbésca, de órece scopulu lui a fostu numai acela, se arete, cà in loculu limbei grecesci ce studie au se se propuna. Limb'a grecésca inse in gimnasiale de sub conducerea Ministrului nu s'a propusu in cele patru clase inferióre, ci numai in clasele superióre, adeca dela clas'a a V in susu. Prin urmare este falsa asertiunea scriitoriului, cà in sensulu proiectului se va propune in gimnasiulu inferioru desemnulu liberu.

Pentru cà inse ori si cine se se convinga despre falsitatea asertiunei de mai susu a scriitoriului din partea scolastica, voiú citá chiar' cuvintele din motivarea Ministrului unde se dice: „E törvény javaslatnak törvényeróre emelkedése esetében a görög nyelvet nem tanuló ifjakra nézve a négy felsőbb osztályban . . . taníttatni szándékozom:

a) A magyar irodalom bővített ismertetését.

b) taníttatni fog a rajz oly képen, hogy e tanítás csatlakoznék a gymnasium alsó négy osztályában jelenleg tanított rajzoló geometriához". Asia dara nu este vorb'a aci despre propunerea desemnului liberu in gimnasiulu inferioru, ci despre propunerea desemnului liberu in gimnasiulu superioru in legatura cu geometri'a desemnativa, care de presente se propune in gimnasiulu inferioru.

Se intielege, cà déca scriitoriulu din partea scolastica nu sustiené in contra adeverului cà desemnulu liberu se va propune in gimnasiulu inferioru, nu veniá in contradicere cu articolulu scrisu in partea besericésca, unde conformu adeverului s'a accentuatu, cà in loculu limbei grecesci se va propune si desemnulu liberu, si prin acést'a gimnasielor gr. cat. se va creá o nóua greutate: „càci între români si mai cu séma între preoti nu se prea afla individi calificati pentru propunerea desemnului". Pana acum de-

semnulu liberu nu a fostu studiu obligatoriu, si de ace'a se mai poteau tiené la gimnasia profesori si mai pucinu cunificati pentru acestu obiectu de invetiamentu; pre venitoriu inse desemnulu nu numai va capetá o estensiune fórté mare, ci pentru scolarii, cari nu invétia grecesce, va devení unu obiectu de invetiamentu obligatoriu, care va pretinde unu profesor cu calificatu.

Multa silintia 'si dà scriitoriulu din partea scolastica se arete in contra articolului publicatu in partea besericésca, cà prin proiectulu de lege de sub intrebare nu se creéza nici o greutate gimnasielor gr. cat., pre cându chiar' Ministrulu spune apriatu in motivarea sa, cà proiectulu seu de lege este impreunatu cu unele jertfe, dicéndu: „holott a gymnasiumok felsőbb osztályaiban ketté válandó oktatás berendezése úgy helyiségek, mint a tanító személyzet tekintetében kétségtelenül némi áldozatot fog igényelni".

Acum cine cunósce de ce midlóce pucine materiale disponu unele gimnasia gr. cat., si mai cu séma gimnasiulu din Blasiu, si câtu de mari sunt pretensiunile ce se facu din partea guvernului pentru instruirea acestui gimnasiu conformu spiritului tempului de astadi, va trebui se admita, cà mai cu séma pentru acestu gimnasiu va fi o mare jertfa de a sustiené totu-de-a-una 11 profesori ordinari si a mai face inca câteva sale de propunere pentru studentii, cari in loculu limbei grecesci, voru voi se invetie desemnulu liberu si limb'a magiara.

Este fórté interesantu ceea ce afirma scriitoriulu din partea scolastica despre necesitatea de a se inmulti órele pentru limb'a magiara, asia de interesantu, in câtu ar fi pecatu a mai citá inca odata cuvintele deusului referitórié la acestu obiectu in colónele acestei foi.

Deca deusulu ar' fi avutu numai o schinteia de interesu facia cu limb'a romana, ar' fi trebuitu se se multiamésca cu ace'a, cà limb'a maghiara se se propuna si pre venitoriu in 27 óre facia de 20 óre, in cari se propune limb'a româna pre septemâna, si se nu pretinda, cà limb'a magiara se se suie la 37 óre ér' limb'a româna se remâna totu numai cu 20 óre.

Ma inmultirea óreloru de limb'a româna pentru scolarii, cari nu voru invetiá grecesce, o potea pretinde scriitoriulu din partea scolastica chiar' pre bas'a enunciatuniloru facute de Ministrulu de culte si instructiunea publica.

Ministrulu adeca vorbindu despre gimnasiale cu limb'a de propunere magiara, se exprima astu-feliu: „A gymnasiumi tanítás nagy fontosságú tárgya a magyar nyelv és irodalom, a mely a legszorosabb kapcsolatban áll valamennyi többi tanszakkal, és melynek szolgálatában állanak némileg a többi nyelvek és irodalmak is; ajánlatosnak mutatkozik tehát a nyert időt e fontos tárgy bővítésére használni föl".

Aceste cuvinte ale Ministrului, cari nu potu avé

intielesu de câtu pentru gimnasiile magiare, aplicându-se la gimnasiile cu limb'a de propunere româna, voru suná asia: „Obiectulu de cea mai mare importantia a instructiunei gimnasiale este *limb'a si literatur'a româna* care stâ in cea mai strinsa legatura cu tôte cealalte obiecte de invetiamentu si in a carei servitiu stau in câtuv'a si cealalte limbi si literature straine; este prin urmare de lipsa, cá tîmpulu câstigatu se se folosésca pentru amplificarea acestui importantu obiectu“. Asia dara déca Ministrulu a potutu recomandá dietei, cá o parte din tîmpulu câstigatu dela limb'a grecésca se se folosésca pentru propunerea limbei magiare, cu dreptu cuvîntu potemu si trebue se asteptâmu dela unu românu, se pretinda si elu cá in gimnasiile românesci se se folosésca tîmpulu câstigatu dela limb'a grecésca pentru inmultirea pucineloru ôre de limb'a româna, si se nu enuntie principii false, cari in ultim'a consecintia ducu la eliminarea limbei române din gimnasiile românesci, ei cu atâtu mai putinu se enuntie atari principii chiar' in *acestu organu*.

Ce se tiene de alte asertiuni din artichulu publicatu in partea scolastica, observamu cá acele nu suntu de câtu nesce reproduceri simple din motivarea Ministrului, cari pre lînga ace'a cá nu au nici de cum farmeculu originalitatéi, suntu scrise fara precisiune si fara nexulu logicu cuvenitu; ceea ce in casu de lipsa potemu si dovedi, speramu inse cá acésta cauza — spre liniscirea celoru nedumeriti in urm'a acestui incidentu — se va terminá cu atât'a.

Care este beseric'a cea adeverata?

In siedinti'a din 22 Martiu st. v. a Senatulu românú Domnulu Dimitrie A. Sturdza a interpelatu guvernulu in afacerea besericeii grecésca din Sulin'a, in care, desi se afla pre teritoriulu regatulu românú, totusi in locul Regelui Romaniei se face amintire in serviciile domnedieesci de Regele Greciei. — Interpellarea sa a motivat'o ilustrulu senatoru cu o vorbire din multe puncte de vedere fôrte interesanta, in care cu o chiaritate neindatinata intre laicii din Romania, defasiurâ constitutiunea si organizarea besericeii *ortodocse*. Pentru noi românii greco-catolici inse pasagiulu celu mai interesantu alu vorbirei Domnului Sturdza este fara indoiéla acel'a, in care, spre a lamuri si mai bine organizarea besericiloru *ortodocse*, Domnulu Senatoru le asémena cu beseric'a apuséna seau catolica. Éca pasagiulu intregu:

„Beseric'a apuséna are unu capu vizibilu, pre Pap'a; „Capulu berericeii nóstre ortodocse de resaritu este invizibilu, cáci elu e Christosu. In beseric'a dela Rom'a, „Pap'a este reprezentantele pipaitu alu lui Christosu pre „pamêntu, si de ace'a cu dreptu cuvîntu papalitatea a „mersu pâna la dogm'a infalibilitatii papale: in beseric'a „resariténa fia-care episcopu represinta pre Apostoli, pre „discipolii, pre invetiaceii lui Christosu tramisi in lume cá

„se invetie si se respândésca la noroadé invetiatur'a Mântuitorului. La beseric'a apuséna *toti membrii besericeii cu „credintiosi, cu episcopi, cu arhiepiscopi, cu cardinali suntu „supusi Papei; beseric'a apuséna e o beserica centralisatóre. „In beseric'a resariténa fiacare grupu besericescu se organi- „séza de sine dupa canóne; aici este o adeverata decentra- „lisare. In beseric'a dela Rom'a nu esista beserici auto- „cefale, independente dupa state si natiuni, ci o singura „beserica, cea dela Rom'a. In tôte statele ce se tiénu de „beseric'a catolica, crestini suntu supusi Romei, centrului, „care este afara din statulu unde traescu membri ei. In „beseric'a resariténa fundamentulu besericeii suntu besericele „autocefale, cari suntu organizate dupa statele si natiunile „unde functionéza“.*

Asia dara Domnulu Senatoru Sturdza recunósce si marturisesce apriatu, cá in beseric'a catolica „*toti membrii besericeii cu credintiosi, cu episcopi, cu arhiepiscopi, cu cardinali suntu supusi papei*“ si cá „*beseric'a apuséna e o beserica centralisatóre*“, seau „*o sîngura beserica*“; precându in beseric'a resariténa fiacare grupu besericescu se organizéza de sine, dupa canóne“; si cá prin urmare beseric'a resariténa e o beserica cu *adeveratu decentralisatóre*, avéndu de „*fundamentu besericele autocefale, cari suntu organizate dupa statele si dupa natiunile la cari functionéza*“. Cu alte cuvinte Domnulu Sturdza recunósce cá, precându in beseric'a catolica se afla o *deplina unitate*, nu numai de credintia ci si de organizare, seau de *ocârmuire*, pre atunci in beseric'a resariténa *numai o unitate de credintia esista, éra nu si de organizare*. Ma ce e mai multu, domnulu Sturdza afirma chiaru cá „in acést'a consista una din deosebiriile cele mai de capetenie dintre beseric'a ortodocsa a Resaritului, si beseric'a papala dela Rom'a“.

Multumimu Domnului Sturdza de acést'a mîrturisire franca si sincera, si 'lu rogâmu se ne permita acum nóue se tragemu conclusiunile ce deriva din marturisirea Domnîiei sale.

Este preabine cunoscutu tuturoru celoru ce s'au ocupatu cu constitutiunea si cu natur'a besericeii crestine, cá un'a dintre notele caracteristice si esentiale, cu cari a voitu domnedieesculu Intemeietoriu se fia inzestrata beseric'a sa, este *unitatea deplina*, atâtu cu privire la origine, intemieiare, credintia si scopu, câtu si cu privire la *organizarea esterna si interna*, seau cu privire la *ocârmuire*. Nu me voiu incercá se mai demustru acestu adeveru atâtu de cunoscutu, ci me voiu restrînge numai la o auctoritate de siguru nesuspecta si inaintea *ortodocsiloru*, la auctoritatea fostulu metropolitu alu Moscvei, Macarie, a carui opu dogmaticu in traducerea romanésca a Archie-reului Gerasimu Timuş Piteşteanulu va fi preabine cunoscutu *ortodocsiloru* români. In tomulu II. alu acestui opu¹⁾ dela pag. 300—305 se aréta din

¹⁾ *Teologi'a dogmatica ortodocsa*, tradusa de Gerasimu Timuş Piteştenu — Bucuresci 1888.

S. Scriptura si din Traditiune, cã unitatea de *origine, întemeiere, scopu, organizare esteriãra si laintrica*, este unu *caracteru esentialu* alu besericeii celei adeverate. Intre citatiunile aduse spre confirmarea acestui adevèru aflãmu si urmatoriu citatu admirabilu a Sãntulu Cyprianu, in care, dupa cum pòte vedè oricine e vorba nu numai despre unitatea de credintia, ci si despre cea mai deplinita unitate de *organizare seau de ocãrmuire*. Eca ce dice S. Ciprianu (Dè Unit. Eccl. Lect. cr. 1837, I. p. 26): „*Episcopatulul este unulu, si fiacare din sierbitori pòte se participe. Beseric'a este un'a, cu tòte cã cu respãndirea credintiei membrii sei au devenitu fòrte numerosi. Astufeliu, cu tòte cã sòrele are multe raze, este numai unu sòre, unu arbore are multe ramuri, dar' este numai unu arbore intaritu in radecin'a sa; seau mai bine cu tòte cã dintr'unu isvoru curgu mai multe rãuletie si curgu apele cu imbelsiugare, totusi se mantiene unitateu cu isvorulu. Despartiti-mi raz'a sòrelui de isvorulu seu, raz'a despartita nu mai pòte stã de sine; detrunchiati unui arbore ramurile sale, ramur'a detrunchiata nu mai pòte cresce; taiati ap'a unui rãuletiu ce curge dintr'unu isvoru, rãuletulu taiatu se usuca. Asia si beseric'a carea stralucese de lumin'a Domnului, desi revèrsa razele sale preste totu pamèntulu, totusi steau'a care le respãndesce este un'a, si unitatea corpului nu se nimicesce prin aceia. Ea intinde preste totu pamèntulu ramurile sale incarcate cu fructe; riurile sale curgu pãna la o mare departare; cu tòte aceste remãne numai unu sènguru isvoru, unu sènguru principiu, o sèngura numã, fecunda in maturitate de fructificare spirituala*“. — Cine nu vede, cã in cuvintele aceste sublime, citate de Macarie, e vorba despre organizarea ace'a unitara a besericeii apusene, carea Domnulu Sturdza o numesce *centralisatòre*?

Remãne deci constatatu din marturisirea unuia dintre cei mai eruditi teologi *ortodocsi* moderni, cã *unitatea deplina de credintia si de organizare esterna si interna seau de ocãrmuire* constituie o *caracteristica esentiala a besericeii celei adeverate*.

Inse, dupa marturisirea senatorului Dimitrie A. Sturdza, unitatea acèst'a se afla *numai in beseric'a Romei*, era nu si in besericile Resaritului.

Prin urmare spuna-ne ortodocsii: Care este beseric'a cea adevèrata?

B. H.

Inca odata aplicarea s. liturgie in concelebrare.

La tractatul aparutu in N-rulu 9 alu acestei Foi sub titlu'a „*Aplicarea s. liturgie*“ Clariss. D. Dr. Szmigelski a binevoitu a-si face reflexiunile sale¹⁾.

¹⁾ cuprinse in N-rii 12—14.

Deòre-ce prein desbaterea obiectiva si scientifica ori si ce cestiune numai se lamuresce, — trebuie se marturisescu, cã numai bine mi-a potutu parè vediendu interesarea dovedita de Dlu Szmigelski facia de cestiunea de mine pusa.

Macarcã Claritatea Sa intru discutarea cestiunei, adese s'a folositu de metodulu polemiei mestecate cu sarcasmu si óresi-careva persiflare, — dara dupa-ce acestea nu atingu esenti'a cestiunei, — ci mai multu s'ar' potè numi cã o caracteristica a pusetiunei profesionale, ce D-mi'a sa ocupa, — din parte-mi la acelea nu voiu reflectã, ci cu permisiunea Ven. Redactiuni, dãndu respunsu la acele reflexiuni, dupa potintia me voiu tienè strènsu de obiectu, urmandu din pasiu in pasiu desfasiurarile numitului domnu.

1. Cumcã combaterea procedurii unoru confrati preoti facia de persolvarea s. liturgie pre intentiuni private acceptate, atinsa de mine in tractatul meu de mai susu ar' fi fostu „*preascurta*“, nu numai fora si „*crutiatoria*“, acèst'a pòte se fia parerea individuala a Domnului reflectante, din parte-mi credu cã a fostu dreptu corespundiatòria scopului unei Foi biseptemanele, dara inca si cestiunei puse. Pentru-cã cestiunea aplicarii s. liturgie pentru stipendiu este cãtu de largu pertractata in fia-care studiu „*moralu si pastoralu*“ si in liniile generale e cunoscuta la cei mai multi confrati preoti, si afara de acèst'a pentru o fòia cã si a nòstra am aflu a fi superfluu se atingu tòte casurile cu ace'a cestiune impreunate, cu atãtu mai vèrtosu, deòre-ce din esperintia sciu cumcã prin o atare pertractare lunga si obositòria inaintea partii mari a publicului cetitoriu studiulu -si pierde multu din interesare si din folosulu practic.

Èra cumcã in combaterea cestiunei facia de preotime asi fi fostu „*crutiatoriu*“, acèst'a numai atunci mi-s'ar' potè obiectiunã cãndu eu asi fi avutu de scopu, ori asi fi fostu in dreptu, nu a *reflectã* in modu obiectivu la modalitatea gresita a aplicarii s. liturgie observata numai de unii frati preoti, si inca nu din reavointia, ci pòte din necesitate ori nebagare de sèma, fora a *infruntã* pre acei preoti. Altu-cum eu cugetu cã este suficientu cã in diurnalistica cã a nòstra sè se arete corectitatea ori necorectitatea procedurii observate intr'una ori alta cestiune de asemenea natura, cu carea ocaziune scrietoriulu se aiba inaintea sa nu numai pusetiunea sa, fãra si pusetiunea si sèmtiulu demnitatii lectoriloru eclesiastici cari nu buerosu primescu lectiuni ex cathedra.

2. Not'a cea neinsemnata cã *modalitatea ceu noua a aplicarii se practisèdia mai alesu de unu tèmpu incòce prin unii preoti iesiti di seminarie latine*“, se vede cã tare l'a superatu pre D-mulu reflectante deòre-ce nu numai acèst'a -i dà indemnu la facerea

reflesiuiloru, fora acelei -i consacra si o parte buna din acele.

Acésta superare sentimentala inse cugetu a fi ne-temeinica, pentru-cà departe a fostu de mine si cugetulu cà sub acei preoti teneri se intielegu numai pre cei din Blasiu, cu atâta mai vèrtosu deóre-ce-mi eráu mai necunoscute relatiunile de acolo, apoi de alta parte atari preoti teneri mai alesu celibi, inse si casatoriti sunt si la alte episcopii, si inca si in parochii senguratece.

Neci despre ace'a nu me indoiescu, cà tenerii in seminariile latine nu ar' primí indemn u basericescu si la câtu mai désa celebrare; ori cà dóra din contra ar' fi primitu indemn u de a introduce in baseric'a nóstra concelebrarea obsoleta deja in baseric'a apuséna: dara ace'a totu nu se póte categorice negá, cá si cum unii clerici teneri din seminaria latine nu ar' aduce cu sine spiritulu si óresi careva predilectiune a ritulu latinu nu odata a conto ritulu basericeei nóstre, ce'a-ce este si óresi-careva consequentia, dupa ce in acele seminaria, abia au ocasiune asi însusi necum in pracsá, dara neci in teoria cunoscientiele necesarie ale acelei discipline si ritu, si éta ca unu eflu alu aceleiasi predilectiuni am timbratu eu „*aplicarea s. liturgie persolvate in concelebrare la intentiune stipendiale*“. Cáci desi ace'a concelebrare nu e in usu in baseric'a apuséna, dara concelebrarea prin subscrisulu esceptionata o consideru cá óresi-careva imitare a liturgiei private din baseric'a apuséna tornata in form'a liturgiei besericeei orientale, încátu precum in miss'a privata a besericeei apusene nu se pune actiune publica solemna liturgica, fora asia dicundu numai recitare tacuta si submissa a rogatiuniloru si responsoriiloru: asia si in liturgi'a persolvata la concelebrarea atinsa.

Altu-cum insemnu, cà subscrisulu nu *celebrarea désa in sine considerata*, neci persolvarea *liturgiei concelebrate cá atare*, a combatutu, ori ar' vré se combata, càci ambele suntu laudabile si salutarie mai alesu déca ace'a se intémpla din *pietate* sacerdotala, fàra am esceptionatu: aplicarea s. liturgiei stipendiate si persolvate la concelebrare, carea precum însusi Domnulu Reflectante scie se face nu numai din simpl'a pietate preotiésca, fàra din detorintia acceptata cu stipendiu missalu, ce'a-ce precum este impreunatu cu venitu materiale, asia din justitia trebuie implinita, si pentru care s. liturgia bucurosu concedu D-nulu Szmigelski acelu venitu aprobatu si de s. Apostolu, numai se o implinésca dupa recerintiele prescrieloru liturgice.

Si chiar si pentru acést'a sum silitu a respinge invinuirea, cá si cum esceptionarea unei atari aplicári de concelebrare pentru preotime ar' fi „*demoralisatória si scandalisatória*“. Acést'a numai atunci mi-s'ar' fi

potutu aruncá cându asiu fi combatutu celebrarea s. liturgie, fia si in forma indirecta, ce'a ce inse neci printre orduri nu se va poté cetí. CREDU cà atare caracterisare erá prea pripita si aspra, càci sum convinsu, cà Stim. Redactiune mai inainte de publicarea ori carei lucrari indestulu ponderédia, cá se nu se suscépa in Fóia, ce'a-ce ar' fi demoralisatoriu si scandalisatoriu. Aceste suntu grele cuvinte. Me va iertá D-nulu Reflectante decumva dicu cà atari caracterisari se potu aplicá numai in casuri evidente.

Éra cându D-nulu Szmigelski amintesce de nesce *abusuri mici si mari*¹⁾ contrarie disciplinei besericeei nóstre, intre cari ar' fi si acél'a cà „unii preoti de ai nostri ani intregi nu celebréza“, la alu caruia promovare — cum dice Dni'a sa contribue si tractatulu meu, — ori cà unii preoti chiar' calca decretulu, neajunându inainte de celebrare, respective cuminecare; acestu abusu déca aieve esiste, in prim'a linea ar' poté se se arunce in faci'a unora din preotimea putiena dela centrulu episcopieloru, séu a altora fora cura pastoralá, dara nu in faci'a preotimei rurale, càci acesteia -i este mai imposibilu cá fiindu in deplina sanetate se nu celebreze ani intregi, ori chiar' si in tóte dominecele si serbatorile legate, si pre lènga acést'a de totu putienu trebuie se fía numerulu acelora cari se aiba consciintia asia amortita câtu neajunându se celebreze ori se se cuminece, si din acestea casuri esceptionale credu cà nu se póte abdisputá spiritulu preotiescu alu preotimei rurale. In ultim'a linea apoi esistintia atinseloru abusuri mici si mari s'ar' poté aruncá in faci'a V. Ordinariate, cari acele abusuri ori si ace'a comoditate tacite le suferu. Cum voru scapá acei preoti timbrati véda-si cei atinsi si se faca socóta cu D-nulu Reflectante.

Dupa acestea premise se trecu acum si eu la obiectulu cestionatu. Facia de acést'a dicu cà:

Desi pretiniescu multu laboriositatea D-nulu Szmigelski intru producerea si pertractarea argumentelor: sum silitu totusi a dechiará, cà argumentele produse nu au potutu infránge convingerea descoperita in tractatulu meu atinsu.

Se ne intielegemu dara fratiesce:

3. Care a si fostu obiectulu de mine pertractatu? Acel'a cà prin concelebrarea s. liturgie nu se satisface deobligamentulu intentiunei stipendiale, déca numai nu este spre ace'a concessiune speciala dela s. Scaunu Apostolicu si cà o atare concelebrare nu convine cu disciplin'a basericeei, — deci eu am consideratu cestiunea mai multu din punctu de vedere dogmaticu-moralu.

¹⁾ cari altmintelea in asia mesura mare s'ar' fi inmultitu dóra numai dela 1858 încóce, deóre-ce episcopatulu provinciei nóstre basericesci in dechiaratiuaea sa data Nuntiuului apostolicu in siedintia din 19 Sept. 1858 esistintia ataroru abusuri o néga.

Si ce raspunde D-nlu Szmigelski? In partea mai insemnata a reflexiunilor demustre ca „concelebrarea mai multor preoti ca o datina veche conforma cu disciplin'a basericei nostre, este legala si aprobata si de s. Scannu Apostolicu, era la inceputulu si capetulu reflexiunilor se ocupa cu aplicarea s. liturgie concelebrate afirmandu, ca ace'a e admisa. — Deci Dni'a sa tracteza mai multu despre partea liturgica a cestiunei.

Afirmarea ace'a ca concelebrarea mai multor preoti este conforma disciplinei besericei orientale o subscriu si eu, caci ace'a cu neci unu cuventu nu am trasu la indoiela, fora cele ce D-nulu Szmigelski, in acest'a privintia pre largu le-a comprobato, subscrissu le-a reprodustu in p. 1 alu tractatului seu, — la ace'a m'am provocatu ca la form'a liturgiei originale antice in altu studiu precedentu din N-rulu 9. pag. 131.

Cum asi fi potutu eu trage la indoiela asia ceva, ori chiaru se ffu combatutu o atare datina publica, candu in restempu de 8 ani catu am petrecutu la centrulu Diecesei, adese am fostu martore la atare concelebrare solemna, si insumi am luat parte la ace'a. Afora de ace'a -mi era binecunoscutu nu numai din decretulu Sinod. provinciale din 1872 (Tit. II. c. V.), fora in deosebi din statutele capitularie din Lugosiu (§. 17) ca membrii capitulari au detorintia a concelebra cu Archiereulu la functiuni pontificale.

Seu se-mi fia trecutu din vedere, ca liturgiile antice asia dicundu fara deosebire prin compusetiunea lor vedescu ace'a concelebrare, ca ele sunt compuse de dupa disciplin'a antiqua a oblatiunei generale din partea poporului, a concelebrarei preotilor si a impartasirei comune cu cele sante, seu cum dice Benedictu alu 14-le ca ace'a concelebrare este expresa si in Canon.: ap. ¹⁾ si Const aposolic ²⁾. Ori se nu fiu bagatu eu in sema, ca, desi in cele accidentale, modalitatea antiqua a celebrarei s. liturgie s'a schimbatu, dara in asediamentele s. liturgie ale besericei nostre — nu numai prescrierile rituale, fora si rogatiunile dovedescu disciplin'a antiqua a concelebrarei. — Atare concelebrare nu am avutu neci am potutu combate. Fora facundu eu din ace'a concelebrare, *aplicare la relatiunile besericei nostre* am esceptionatu, aplicarea fructului s. sacrificiu eucharisticu la intentiune acceptatu si prin ace'a concelebrare implinitu, — am combatutu: *modalitatea* dupa mine

¹⁾ Si quis episcopus, presbyter aut diaconus vel quilibet de sacerdotali catalogo, facta oblatione, non communicaverit, aut causam dicat, ut si rationabilis fuerit, veniam consequatur; aut si non dixerit communionem privetur, tamquam qui populo causa laesionis extiterint, suspicionem faciens de eo qui sacrificavit, quod non recte obtulerit. c. 8.

²⁾ Silentio facto unus ex primis episcopis cum duobus aliis stans prope altare, reliquis episcopis et presbyteris tacite orantibus atque divina evangelia super caput ejus, qui ordinatur tenentibus, dicat ad Deum«. Lib. V. c. 4).

inca *nova* in beseric'a nostra, ca prin atare concelebrare, preotulu ca celebrante se satisfaca deobligamentului de a pote aplica acelu fructu speciale.

Eta intr'acesta sta deosebirea intre cestiunea de mine pusa, si intre o parte buna a reflexiunilor combatatorie ale D-nului Szmigelski facia de ace'a. Ce'a ce de ar' fi deosebitu Claritatea sa, mai usioru si mai chiaru ne-amu fi lamurit.

Dara dupa-ce D-nulu Reflectante din enciclicele lui Benedictu alu 14-le nu numai, ca demustre legalitatea concelebrarei in beseric'a nostra, fora cu fia care parte din acele lega cate o reflexiune: se nu mi-se iee in nume de reu deca me voru ocupa putinelu de acele reflexiuni.

(Va urma.)

Corospondintia.

Adunarea din Siri'a a preotilor uniti.

Cestiunea gimnasiului romanescu de Beiusiu, intruni la Siri'a in 24 Aprilu st. n. a. c. si pre preotii romani uniti din mai tote anghirile comitatului aradanu. La bocirile resunetului sfasietoriu tramisu si loru, echoulu tristu raspunde in vibrare dorerosa de-alungulu acestei provincie. Acestu resnetu a strabatutu dela Crisiulu-albu — ce sub piscurile muntilor Mom'a-Codru si Magura, in cascade albe si salta valurile pre alu petriloru senu — pana la vast'a campia brazdata de drumulu Oradii-Mari; in rapidu sboru a trecutu dela incantata podgoria, unde la doina natunala si melancolica — ce adese resuna Ienga butuculu vitiei de via — pre alu floriloru ghirlande dorme fluturulu leganatu de zefirulu demanetii, . . . pana la padurile deja mai sterpitate dar' pline de dumbrave imbalzamite de alu trandafiriloru odoru, cari jactu alungulu Teuzului si Cigrelului; in sborulu seu a trecutu departe pana la sentinelele Muresiului, pre carele intielegandu-lu toti, cu o anima, si in anima cu unu doru, grabira ai nostri cu crucea in frunte, dela districtele vice-archidiaconatelor a B. Siebisiului, Simandului si Vilagosiului, la opidulu Sriei: ca in tenorea ideiloru espuse si ventilate in publicu se-si faca si ei detorintia, ce natiunea o cere dela densi.

De facia au fostu Multu Onoratii Domni: Joanu Popu, protopopulu Simandului si Vasiliu Zsiros, protopopulu Sriei; apoi Onoratii Domni: Petru Munteanu, preotu in Sintea; Dionisiu M. Pascuti, preotu in Miniadu; Vasiliu Bistranu, preotu in Siri'a; Vasiliu Steer, preotu in Bieliu; Joanu Mihalc'a, preotu in Simandu; Joanu Puscasiu, preotu in Mocrea; Adalbertu Pitucu, preotu in Galsi'a si Georgiu Selagianu, preotu in C. Minisiu, escusandu-se gentilu ceialalti putieni absentii, ca din cause momentose de si nu potu participa la adunarea dorita, totusi primescu cu bucurie hotaririle ce se voru aduce.

Mai inainte de tote in S. Beserica din locu a carei frumsetia interna, atatu prin ornamentele-i intru adeveru pomposa, catu si prin curatien'a ei ne-a pusu in uimire, s'a celebratu la 9 ore a. m. prin trei preoti sant'a liturgia, sub a carei decursu scolarii bine deprinsi au intonatu cantarile indatinat. Numai decatu apoi la 11 ore a. m. ne intruniram in cas'a parochiala a desbate in conferintia conchiemata, afacerea delicata, pentru a carei chiarificare amu convenitu. Presedintele — alesu dupa etate — Multu Onoratulu Domnu Joanu Popu deschidendu siedintia

in termini caldurosi de bineventare si espunendu seriositatea causei, invita pre preotii de facia a-si espune din convingere parerile loro, cari observări luandu-se la protocolulu condusu de Onoratul Domnu Joanu Mihalea, cu cea mai buna contielegere tóte au culminatu in urnatoriulu decisu:

„*Conferința adunata la Sîrîa, in unanimitate róga pre Ilustritatea Sa, bunulu nostru Episcopu, se binevoiesca graciosu a conchiemá in acést'a causa ponderósa Sinodu dícesanu, si acést'a chiar' in interesulu liniscirii spiriteloru multu turburate a credintiosiloru nostri.*

Protocolulu subscrisu de fiesce carele preotu, prin prezidele siedintiei se tramite Prea-Santitului nostru Episcopu. Er' in finea siedintiei, confratiloru Satu-mareni adunati (?) din optu protopopiate la orasiulu Careiulu-Mare, se tramite o telegrama de felicitare, — dupa cari agende la 2 óre p. m. ne insocirámu cu totii spre unu prandiu comunu la mész'a frugala a Multu Onoratului Domnu Vasiliu Zsiros, unde intre toastele pline de fratietate si iubire, nitarámu pre cate-va mominte de aprigele si ingreunatórele gândiri ale vietiei.

Asia decurse acést'a adunare frumósa, dela care d. m. la 5 óre, cu cele mai sincere afecte cátra domnulu casei, unde furámu acumulati de adeveratele si fidelele ingrigiri: ne despartirámu fiecarele la ale nóstre.

Cá posteritatea ce va urmá dupa noi, se nu ne timbréze de indolenti si nepasatori, ne-amu facutu detorinti'a, cá amu protestatu in modulu celu mai loialu contra tragerei lúnbei romane. Voru avé efectu ori ba aceste incercári? Nu importéza! Ánimele nóstre aprinse de sántele facári de iubíre cátra poporulu ingrigitu sufletesce de noi, -su mangaiate cá nu au tangitu hranindu dorerea clipeloru ce se strecura; cá lenga tristele ruine a gloriei strabune ce adversarii vréu totu mai tare se ni le inscenéze, nu amu statu indiferenti introeniti numai in suspine si in jale, ci cá reducánduli-se obiectiunile loro la adeverat'a valóre, invascuti in hain'a de auru a sperantie, cu dorulu sufletului nostru amu doveditu, cá decatu o viétia mórtá, mai bine dorimu cu ardóre o mórté vía.

Adalbert Pitucu,
notariu de corespondintia.

Satu-mare Aprilie 1890.

Onorabila Redactiune!

Candu am registratu dorerósele evenimente, ce se observa in Districtulu Satu-marelu din díces'a oradana, — n'am cugetatu, cá ace'a scurta corespondintia va dá ansa la asia estensa reflexiune, ce a vediutu lumina in numerulu 14 a pretiuitei „Fóia besericésca“ — o reflexiune, ce ar' fi demustratu contrariulu celoru díse de mine in aintea publicului cetitoriu, o am fi salutatu cu bucuria, ni-amu fi convinsu cá Districtulu memoratu nu degeneréza cu privire la religiunea si limb'a sa; — allegantele inse contra reguleloru generali a criticeii — si despre acést'a -lu cunoscu cá e potere vechia — cum se numesce — dice, cá degenerarea séu cum se exprima atitudinea Protopopului din Satu-mare me atinge numai pre mine singuru. — si se apuca de o expresiune citata falsu din Corespondinti'a mea, si face atate conglomeratiuni de idee, in catu abia póte scapá de ele — cérca nodu in papura numai se apara de a dice ceva. — Nu me semtiu indreptatitu de a dá instructiuni nimenui, totusi nu potu evitá observatiunea, cá regulele criticeii obiective pretindu cá respectivulu criticante se fia in chiaru mai antaiu cu intentiunea scrie-

toriului . . . a fostu ace'a buna ori rea trebuie se arete, si numai dupa desfasurarea chiara a acestei probleme póte trece la censurarea expresiuniloru singuraticé; ce a fostu intentiunea corespondintiei atacate, usioru s'a potutu cunósce; cá in Districtulu desu laudatu sè se afle unu modus vivendi óre-care cá poporulu se nu fia espusu periculu de a-si pierde religiunea si limb'a — de acést'a idea nu se intereséza allegantele — dice, cá me atinge numai pre mine singuru, dar' vine aproposu se -i demustre contrariulu corespondinti'a din Satu-mare din numerulu 14 a „Fóiei besericési“, unde mai aspru se exprima, cá poporulu din acelu Districtu si-a pierdutu limb'a si e aprópe se -si piérda si religiunea. — Ce atinge enunciatuinea, cá nu se tiene de forulu publicitatii a judecá despre atitudinea cutarui-va; — acést'a dela o potere asia vechia professata apare de *naiva*; pentruce judeca publicitatea afacerile mai mariloru besericési si civili? unde ar' fi dreptulu istoricu, déca publicitatea n'ar' luá cunoscentia despre faptele se dícemu atitudinea mai mariloru popóreloru?! . . .

Mai reu se sferma allegantele pentru expresiunea cá cei neabili sè se retraga inaintea poteriloru nóue; — intielege mai multu, de catu s'a disu; — e vorba de neabili, — neabili inse potu fi si tenerii chiaru asia cá si cei betrani, nici la Protopopulu Satu-marelu n'am accentuatu eu de cauza principala „slabitiunile betranetieloru — numai cá se evitu reproducerea causeroru adeverate, ce ar' fi petrunsu mai aduncu in personalitateu Protopopului laudatu n'am folositu de expresiunea: *punemu din slabitiunile betranetieloru* — binevoiesce Domnule allegante a distinge bine tonulu *afirmativu*, — de celu *presumptivu* si vei cunósce, cá n'am afirmatu ace'a ce cu atat'a silintia voiesci a combate!! Altcum principulu, cá cei neabili sè se retraga nu se vede a fi asia nou in beserica; — cati Pontifici, cati Prelati ne produce istori'a, cá s'au retrasu chiaru din principulu atacatu, din slabitiunile betranetieloru, cá sè se foloséca de liniscea binemeritata trupésca si sufletésca, — déca s'au semtitu neabili, — nepotintiosi, — s'au retrasu, — n'au asceptatu *dispositiunea Provedintiei divine*, desi eu si in retragere cuteza a aflá man'a Provedintiei . . . nici a fostu lipsa se-lu statoréca beseric'a; — l'a statoritu cunoscenti'a de sine a fia caruia; — unu barbatu consciu chiamarii sale nici candu va tiené o pusetiune mai grea de catu póte suportá cu poterile sale spirituali si fisee. . . . Chiaru ace'a dovedéscu spiritulu morbulentu alu seclului modernu, cá nu ne place a ne cunósce, si predomniti de slabitiuni trupesci si sufletesci intindemu manile, dupa tóte onorurile lúnesce . . .

Cu ce entusiasmu dechiara allegantele, cá si cei betrani servescu S. Liturgia . . . predica, provedu etc. . . . acest'a inse este mecanismulu — de -mi este iertatu a folosi expresiunea acést'a — chiamarei nóstre sante!! . . . a se folosi de tóte midilócele possibile de a conduce turm'a la limanulu fericírei eterne si temporale este o prudintia adeveratu pastoralá!! acóst'a se recere si dela betrani si si dela teneri . . . Unu casu tristu a comunei besericési de Homorodulu de midilocu aréta, cá cu impliúrea mecanismulu detorintiei nóstre nu mergemu departe; — a fostu parochi'a ace'a pana in tempurile mai recente bine — vediuta démma de aspiratiunile ori-carui preotu . . . adi e ruinata cu totulu. —

Contele Caroli si-a formatu asupr'a comunitatii óresicare pretensiune urbariala redusa in urma la 8000 floreni solvindi in rate de 5 ani; poporulu nepriceputu nu s'a plecatu — conducatoriulu afara de preotu n'a avutu, in

acest'a n'a avutu incredere, — pentru-ce respunda allegantele — n'a primitu ofertulu; Conteles si-a vendutu dreptulu la unu Israelitu, care adi cu pretensiune de 22 mii fl. a sequestratu si licitatu pana la 50 fumuri, — lasandu poporul in cea mai mare miseria Unde a fostu in casulu acest'a prudintia pastoralala?! . . unde folosulu, ca a predicatu preotulu, deca nu si-a sciutu casciga increderea poporului?! nu i-a sciutu conduce trupesce, — asia va fi si conducerea sufletesca!! . . bine se numesce demnitatea preotiesca „*munus angelicis humeris formidandum*“ se vede a se sparia allegantele si de umbr'a autonomiei besericesci . . . nu suntemu toti asia slabi la angeru; noi scim ca beseric'a in cele ce privesce dogma si moralulu seu nici s'a reformatu candu-va, nici se va reforma; pentru reformele disciplinare de cari a fostu si voru fi in beserica totu-deun'a dupa recerintiele tempuriloru, nu ne vomu face Calvini, — nici suntemu saturati de principiile Calvinismului cum ne presenta lumei allegantele. . . .

Dupa aceste fia-mi iertatu a respunde la intre-barea, ce eu atat'a nenorocire s'a nisuitu a o resolvi allegantele meu, ca de se va primi principiulu ca cei neabili se se retraga in aintea poteriloru noue, ce reforme salutare aru aduce in beserica; voru fi toti conscii chiamarei lor; — voru veghia asupr'a drepturiloru nostre besericesci si scolare, — si eu nu voiu fi silitu a registra anomalii de asemenea natura!! —

L. M.

Dechiarare in afacerea jurnalistică.

Prea Venerata Redactiune!

Ací alaturatu cu placere vinu a comunicá rezultatulu obtienutu dela Clerulu tractului Miresiului-Mare in díeces'a Gherlei coadunatu in conferinti'a pastoralala de primavéra, tienuta in Selsigu la 15 Aprilu 1890 cu privire la cele cuprinse in „Fói'a besericesca si scolastica in Nr. 13 a acestui anu sub titlulu „Jurnalistic'a“ dandu locu mai in josu in modu fidelu la cele decise de Veneratulu Cleru protocolarminte.

XV.

Presidele propune cetírea articolului din „Fói'a besericesca si scolastica cu titlulu „Jurnalistic'a“ edata in Blasiu Nr. 13. 1890. — Recerca adunarea se deliberéze in meritulu lui.

Adunarea sensulu articolului cetitu -lu ié cu placere spre statulu notitiei. — Si esprima aderintia facia de principiulu esprimitu in elu si primesce, ca pre lenga tóte ca membrii ei suntu reu retribuiti, totusi -lu voru aboná cu cea mai mare placere — punendu totu odata urmatórea conditiune: ca Redactiunea seau mai bine disu organele, cari efetuescu edarea fóiiei se lucre a se separá Fói'a besericesca de cea scolastica. — Cea scolastica voru se o abonéze invetiatorii seau dupa impregiurári besericele. — Cea besericesca amplificandu-se a fi si politica va se dica politica-besericesca, mai incolo aparendu baremi odata pre septemana se va procurá

prin membrii Clerului, — la ce noi suntemu gat'a a ne dechiará deobligati insusi prin valórea acestui protocolu. — Se adreséza ace'a rogare concernentelui protopopu — ca in acestu sensu se comunice cu Onorat'a Redactiune acestu deliberatu alu nostru. —

Candu cu placere aducu la cunoscenti'a Veneratei Redactiuni acést'a decisiune a Clerului tractualu, sum

Selsigu la 17 Aprilu 1890.

Cu deosebita stíma:

Teodoru Indre, m. p.
protopopulu tractului Miresiului-Mare.

Multiamita publica.

Una fapta démna de unu crestinu adevratu s'a indeplinitu in diu'a de 16 Martiu a. c. n. in beseric'a parochiale din locu. Domnulu proprietariu Gavrilu Stoianu greco-orientalu din Topliti'a, in facia poporului in s. beserica a donatu pentru s. beserica parochiala greco-catolica din Felfaláu, unu rendu completu ornate (vestimente) liturgice in pretiu de 70 fl. v. a. Pentru atare fapta nobila, din partea subscrisului, in numele comitetului besericescu parochialu, i se aduce cea mai fierbinte multiamita.

Dée bunulu Domnedieu ca atari fapte maretie se afle multi imitatori.

Felfaláu la 16 Martiu 1890.

In numele comitetului besericescu:

Michailu Popu Lupu,
administratoru parochialu.

Varietáti.

Numire. — *Joanu Ramontianu*, administratorulu parochialu din Petelea, a fostu dispusu totu in aceea-si calitate la Gârboulu unghurescu.

Fapta generósa. — Proprietariulu *Kovács Dénes*, unitariu de confesiune, a daruitu besericei nostre greco-catolice din Baginu sum'a de 100 fl. v. a., cu ace'a menire, ca din venitele capitalului se se ajútore preotulu nostru din ace'a comuna. — Fapt'a generósa vorbesce de sine, si nu are lipsa de laudele nostre. Numai ace'a dorintia o esprímamu, ca, deca unu unitariu póte se ajute besericele nostre, se-o faca acést'a dupa potintia si credintiosii nostri, aducându-si aminte ca insutita va fi resplat'a lor. —

Necrológe. — Dela iesirea numerului din urma a fóiiei nostre amu primitu éra-si urmatórele necrológe: *Gregoriu Popu*, fostulu parochu românú greco-catolicu a Gârboului unghurescu in archidieceasa, provediutu cu sântele taine ale moribundiloru, a repausatu la cas'a ficei sale din Ascileulu micu in 1 Maiu 1890, in alu 66-le anu alu vietiei si 43-le alu pastorírei sufletesci. — *Aureliu Ladosiánu*, preotulu tineru alu Erneiului-mare, a adormitu in Domnulu in 1 Maiu a. c. in etate de 29 ani, dupa unu servitiu de abia 6 ani!

!!! Dórma in pace!!!

Partea scolastica.

Copi'a ordinatiunei ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica de dto 12 Febr. a. c. Nr. 56139 indreptata cátra toti inspectorii scolastici reg.

Observându, cá in scólele poporali si civili superióre pretotindenea se purcede in modu diferitu si din multe consideratiuni exceptionabilu in cea ce privesce scutirea dela invetiarea unoru obiecte de invetiamentu, si cá clasificarea nesuficienta obtienuta din unele obiecte nu se baga in séma la judecarea progresului eleviloru, me simtu indemnatu a regulá cestiunile amintite in urmatoriulu modu:

1. In scólele poporali si civili superióre de fete lucrulu de mâna femeiescu, si desemnulu (desemnulu cu mân'a libera precum si celu geometricu) atátu in scólele de fete (de rangulu amentitu) cátu si in celea de prunci suntu obiecte atátu de ponderóse, in cátu apropiarea acelor'a neconditionatu e de ase pretinde dela fiacare elevu cu corpu sanetosu.

Deorece pre lângá una propunere corecta, metodica, si carea cu grígia incungiura mai alesu la lucrulu de mâna femeiescu ingreunarea prea mare a eleveloru, scopurile prefapte in obiectele amentite suntu accesibili de fiacare eleva diligenta, pentru ace'a clasificatiunea seau not'a nesuficienta eventualu obtienuta de elevele negligente e de a se luá in considerare la trecerea acestor'a in clase superióre chiar' asia, cá si not'a nesuficienta obtienuta din ori care altu obiectu de invetiamentu teoreticu.

Desi pre lângá una propunere corecta fórté arareori ocure, cá din caligrafia elevulu se fia meritatu nota nesuficienta; totusi affu de lipsa a dispune, cá acést'a nota in casulu de prim'a cadere se nu impedece pre elevi a trece in clase superióra, déca altcum din celealalte obiecte aréta progresu bunu, — cu tóte acestea inse respectivulu se fia strictu obligatu ca se-si emendeze scrisórea pre cale privata, pentru cá, déca si in anulu urmatoriu ar' fi nesuficientu progresulu lui din caligrafia, atunci din caus'a acést'a ar' fi relegatu la esamenu corectoriu, eventualu la repetirea clasei.

Gimnastic'a si cantulu aieva nu suntu pentru educatiune de mai pucinu pondu decátu celealalte obiecte de invetiamentu; cu tóte acestea cu considerare la acea, cá acestea obiecte de invetiamentu nu ocupa locu in planulu de invetiamentu pentru apropiarea unoru anumite cunoscintie ci pentru educatiunea corporala si estetica, — mai departe cu considerare la acea, cá rezultatulu neindestulitoriu din acestea obiecte

nu e de a se atribuí numai lipsei de diligentia si de nisuintia, ci adeseori defectuositatei organizatiunei corporali: concedu si in respectulu acestoru obiecte de invetiamentu, cá not'a nesuficienta obtienuta din acestea se nu impedece trecerea elevulu in clasa superióra.

2. Eliberarea póte avé locu la obiectele de invetiamentu insirate in punctulu precedentu numai din caus'a defectulu corporalu pre bas'a atestatulu medicalu espusu de medicu oficiosu. Eliberare pre unu tempu de una jumetate de anu póte dá curatoratulul seau comitetulu scolasticu: dar' pre unu tempu mai lungu de una jumetate de anu, seau definitivu póte scutí pre elevu numai inspectorulu scolasticu regescu, in sensulu punctulu 11 din ordinatiunea mea de dto 19 Octobre 1889 Nr. pres. 411. (comp. Rendeletek Tára 1889 pag. 2239, Néptanítok Lapja an. XXII pag. 705).

La eliberarea dela gimnastica si dela lucrulu de mâna femeiescu e de lipsa, cá se se spuna in atestatulu medicalu, cá eliberarea se estinde la tóte partile obiectulu respectivu seau numai la o parte (de es. stracanitu, esercitie cu recuisite).

Asceptu, cá medicii respectivi cu continere se purcéda la edarea atestatoru ce au se adevérsca necesitatea eliberarei, pentru cá la casu contrariu pre ei i-va ingreună responsabilitatea pentru acea, cá fara de necesitatea neconditionata elevii voru fi lipsiti de invetiarea gimnasticeii ce le ar' promova desvoltarea corporala respective de invetiarea desemnulu si a lucrulu de mâna femeiescu absolutu de lipsa din punctu de vedere practic.

3. Eliberarea dela cantu se póte referí numai la partea practica a cântariloru; dar' cei eliberati, spre a-si capeté unu gradu de securantia in teori'a cantulu si pentru cá organulu audiulu loru se nu remâna lipsitu de formarea ce nobilitéza activitatea spiritulu, cea ce este scopulu principalu alu propunerei cantulu, suntu obligati a cerceté regulatu orele de cantu.

4. Aceleasi regulé, cari in acést'a parte au valóre pentru elevii ordinari, suntu a se aplicá si la elevii privati; numai gimnastic'a si cantulu, cá nesce obiecte de invetiamentu, ce curatu servescu interesulu instructiunei, se potu trece cu vederea la esamenele private.

5. In fine estindu si la scólele civile de fete acelea decisiuni, cari s'au spusu in privinti'a esamenelor private tiente la scólele civile de prunci, in partea a dou'a a ordinatiunei mele din 12 Maiu 1889

Nr. 6364 (comp. Rendeletek Tára 1889 pag. 1188. „Néptanítók Lapja“ an. XXII pag. 350).

Despre ce incunoscintiezu inspectoratul scolasticu reg.

Copi'a ordinatiunei ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica de dtto 13 Martiu a. c. Nr. 12537 indreptata catra toti inspectorii scolastici reg.

In timpurile mai din urma multe curatorate si comitete scolastice cerendu se li donamu pre sém'a scolariloru seraci manuale si legendare edate de privati, vedu de lipsa a face cunoscutu, cumcà dupa ce atare cãrti nu se conservéza in tipografi'a universitaria reg. ung. nu potu sãtisface cereriloru indreptate in caus'a donareii acelor'a.

Pre sém'a scolariloru seraci, precum s'a intèmplatu pana aci, asia si de aci incolo potu permite se se doneze esemplare gratuite in numeru corespundietoriu numai din manualele si legendariile edate de statu.

Despre ce incunoscintiezu inspectoratul scolasticu reg. pentru una procedura ulterióra.

Ordinatiunea ministrului reg. ung. de comerciu indreptata catra tôte jurisdicțiunile industriali de rangulu alu doilea din Ungari'a si catra cea din Fiume.

Nr. 14493. VI. In legatura cu ordinatiunea antecesorului meu de oficiu cu dtto 14 Februaru 1888 Nr. 1449 incunoscintiezu jurisdicțiunea industrialã de rangulu alu doilea, cã prin acést'a insiru scól'a dendro — industrialã din Sibiu intre acelea scóle industriali practice, dupa terminarea caror'a pre bas'a unui testimoniu justificatoriu respectivului (deca a implinitu 15 ani din viétia) trebue se i se dèe carte de lucru in sensulu punctului c) a §-lui 101 din legea industrialã; mai alesu estindiendu acestu favoru cu respectu la scol'a industrialã susu numita in privintia ramiloru industriali de mesaritu, strugaritu si mai de parte a ramiloru de glasuritu si smaltiuitu.

Deci provocu jurisdicțiunea industrialã de rangulu alu doilea: se indrume jurisdicțiunea (jurisdicțiunile industriali) industrialã de gradulu primu subalterna, cã facia de elevii, cari au terminatu scól'a susamintita se procéda in sensulu ordinatiunei citate de dtto 1888 Nr. 1949.

Budapest'a 20 Martiu 1890.

Baross.

Copi'a ordinatiunei ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica de dtto 27 Martiu 1890 Nr. 12025 indreptata cãtra inspectoratul scolasticu reg. din comitatele Arad, Somogy, Hunyad, Pest, si Bács-Bodrog¹⁾.

Dupa ce, cu considerare la acea desvoltare inbucuratória, ce s'a obtienutu in cei 10 ani decursi pre terenulu cultivarei bombiciloru, precum si cu considerare la desvoltarea ulterióra aceleia, ce se promite a fi favoritória intre raporturile nòstre patriotice, in contielegere cu domnulu ministru de agricultura punu pondu pre ace'a, cã interesarea facia de cultivarea acést'a si facia de cunoscerea detaiata a aceleia se prinda radecini in cercuri cãtu mai estinse, — dupa ce la propagarea acestei interesari si a modulu de cultivare in lini'a prima suntu chiamati invatiatorii, cari functiunéza in tienuturile, ce se ocupa cu acea industria, pentru acea tienu a fi fórtè de doritu, cã in preparandiele din tienuturile amentite inca in anulu curentu se se faca eventualele dispusetiuni necesarie cu privire la invetiarea practica a cultivarei bombiciloru in legatura cu cultivare in mesura mai mica.

Pre lângã reusita marturisescu acelea experimentári succeste, cari in acésta direptiune s'au facutu de mai multi ani in còce in preparandi'a din Kalocsa mai departe in cea diu Baja, Félégyháza si in preparandi'a de statu din Szabadka.

Pentru acea provocu T, cã in preparandiele de sub inspectiunea s'a se ieè mesuri in contielegere cu senatulu — directoru in cea ce privesce indigenarea propunerei practice a metasaritului, respective intru sustinerea si perfectiunarea practicei salutarie deja indigenate in acésta parte.

Totu odata reflectezu, cumca in privintí'a ouelor de bombici necesari si a instructiunei practice, competentii se potu adresá la Bezerédy Pál, comisariulu esmisu in caus'a cultivarei bombiciloru de domnulu ministru de agricultura.

Rescriptulu ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica cu datu 10 Aprilu 1890 Nr. 45099/89 si indreptatu cãtra jurisdicțiunile besericesci de preste preparandiele cu limb'a propunerei nemagiare.

§. 1 alu articlului de lege XVIII din 1879 relativu la propunerea limbei magiare dispune, cã in tôte instituttele preparandiali, unde limb'a propunerei nu e cea magiara, limb'a magiara e de a se pro-

¹⁾ Acésta ordinatiune s'a adresatu si mai multoru jurisdicțiunile besericesci, in forma de rescriptu. Red.

pune in asia numeru de óre, in câtu fia care candidatu de invetiatoriu in cursulu de invetiamentu se o póta apropiá seau insusí in vorbire si in scrisu.

In sensulu punctului 1 din §-lu 6 a aceleiasi legi la institutele preparandiali amentite numai in acelu casu se potu estradá decrete de cualificatiune, deca celu esaminatu posiede limb'a magiara cum se cere in sensulu legei.

In butulu acestoru pretensiuni determinate prin lege inca si astadi se ivescu plánsori, ca si invetiatorii si invetiatoresele, cari in tempurile mai nóue iesu din preparandiale cu limb'a de propunere nemagiara, nu posiedu limb'a magiara in acea mesura, cá acea dupa prescrierea chiara a legei citate se o póta propune cu succesu in scól'a populara.

Deci suntu indemnatu din nou a recercá T, se binevoiesca a luá mesuri in interesulu esecutarei câtu mai perfecte a legei citate, pentru cá in institutele preparandiali ce aveti sub jurisdictiune limb'a magiara se se propuna cu rezultatulu si in numerulu de óre corespundietoriu scopului preíptu in lege, si cá decretulu de invetiatoriu se se estradeé numai unor'a cá acelor'a, cari cu o destoinicia de invetiatoriu posiedu limb'a magiara in vorbire si in scrisu.

N-ru 330—1890.

Cerculariu.

Pentru postulu de docinte-cantoru la scól'a gr. cat. din Secasiu in Protopopiatulu Bogsiei se escrie concursu pâna la 15/3 Iuniu 1890 pre lângá urmatóriele emoluminte:

1. Cuartiru naturalu si salariu fixu de 183 fl. v. a. din cari se primescu dela comun'a besericésca 120 fl., ér' dela Inclit'a Societate a Calei ferate austr. ung. de Statu cá patronu 63 fl. in rate lunari decursive.

2. Dela comun'a basericésca 2 orgie focali pentru incalditulu scólei, si alu cortelului docentala, apoi servitoriu pentru incalditulu scólei.

Concurentii la acestu psotu au sè-si inainteze recourse pre calea respectivului Oficiu Protopopescu la Ordinariatulu Episcopescu din Lugosiu pâna la terminulu defíptu, instruite a) cu absolutoriu preparandialu; b) cu testimoniu de cualificatiune docentala si din limb'a magiara; c) cu atestate despre anii servitiului de pâna aci, cum si despre portarea loru morala si oficiósa.

Din Siedinti'a Consistoriale tienuta in Lugosiu la 13/1 Martiu 1890.

Pregatiri la scripto-legia.

Scopulu celu mai principalu in instruirea obiectelor, in scól'a populara e „cetitulu si scrisulu“, cari forméza

punctulu de convenire a toturoru celoru alalte sciintie, si pentru-cá omulu, care scie cetí si scie se pote cultivá si mai departe.

Inse fiindu-cá pruncii de pre la scóelele nostre in fraged'a loru junetia, si-jertfescu forte pucinu tempu pentru educatiunea spirituala, pentru acea dara ar' trebui acomodatulu in scóelele poporale cea mai buna si totu odata si cea mai grabnica metoda pentru „cetitu si scrisu“. Dupa statulu presente a sciintieloru pedagogice celu mai bunu metodu de a instrúa cetirea e metodu: „cetirei scriindu“. Dupa acestu metodu invétia pruncii fórté usioru a cetí, pre cându metod'a asia numita a slovenitului e forte chinuitoare atátu pentru scólari, câtu si pentru invetiatoriu.

Asia deca ne incercamu a aretá, care e cea mai buna metoda in instructiunea cetirei, se ne intrebamu cá ore posiedemu unu astu-feliu de Abecedariu, care prea deplinu se corespunda acestei metode?! Multiamita! cá in ast'a privintia nu stamu reu. Nu, cá-ci avemu destule, intre cari dupa debil'a-mi parere celu mai practic e: „Elementariulu de Solomonu—Munteanu“.

Asiadora confrati invetiatori, preparandi! metod'a o scimu, Abecedarie corespundietorie avemu, se corespundemu dara si noi „misiunei“.

Inse cá se vinu la obiectulu vorbirei, me voiu incercá in urmatóriele a aretá metod'a „scripto-legie“.

Metod'a scriptologiei invétia pre prunci a cetí, scriindu. Acestu metodu nu s'a introdusu de multu tempu in Austri'a, cá-ci dupa cum se scie celu de antáiu metodu a fostu a slovenitului seau a literisatului. Dupa acestu metodu invetiatoriulu, procedea éta cam asia: „dá prunciloru o carte, in acea carte sta scrise dintru antáiu tote literele cele „mari si mici, aceste le aretá invetiatoriulu prunciloru de „atátea ori pana le sciau. Dupa ce le sciau literile de „sine, apoi facéa compusetiuni din ele d. e. impreună o „vocala cu o consonanta, dupa acea doue consonante si o „vocala etc., si in fine literisau. Multi pedagogi s'au nesuitu „cá se o pota stêrpi, pentru-cá: 1, era mechanica, remânea „prunculu pasivu, nu cugetá, 2, numirea literiloru era falsa „diceau d. e.: c-a=ca, s-a=sa, casa“ etc. „Unu pedagogu „a venitu la idea, cá se nu se slovenésca, si in urma s'a „ivítu metodu sunetului, adeca se tiene numai sunetulu „firescu d. e. in locu de ca - c', in locu de ef - f. Acestu „metodu s'a aprobatu si s'a impreunatu cu scrisulu. Cum- „cá e forte practic, se vede si in tempulu de acum. Apoi „acést'a metodu, s'a numitu metod'a scrisu — cetitului, adeca „Scripto-legia“.

Scriptolegi'a are de scopu, se invetie pre prunci a cetí dupa sunetu.

Inainte de a invetiá pre prunci a cetí si scie, trebuie a tiené pregatiri, pentru-cá mân'a micului pruncu e forte grea, umblându numai cu sap'a si lopat'a; dar' nu numai mân'a ci intregu corpulu e neesercitatu.

Asiadora, se vedemu cari ar' fi acelea pregatiri, si in ce stau pregatirile?

I. Pregatirile pentru cetitu stau intru acea, cã invetiatoriulu trebuie se faca pre prunci a cunósce partile vorbirei, se scie destinge cuvintele si silabele, punctele si acestea pana nu cunosce inca semnul sunetelor. Inceputulu se face cu lucruri din scóla apoi si din afara observandu totu-de-a-un'a regul'a pedagogica: „dela cunoscutu la ne-cunoscutu, dela usioru la greu, si dela aproape la departe“.

Cu lucruri din scóla. Spune-mi ceva despre mésa, dí ceva despre scaunu, A! etc. din giurulu casei familiari. Mai antãiu invetiatoriulu numesce lucrurile, ér' densi facu diceri, dupace fiesce care e in stare a dice despre unu obiectu ceva, i- provóca invetiatoriulu, cá densii se-si aléga obiecte si se dica ceva despre ele. Dupa ce pricepu lucrulu bine, ñinvetiatoriulu le spune cá: a dice ceva despre unu obiectu (lucru), insemnéza a face diceri. Acést'a o repetéza mai multi prunci, si totu una-data le întórce intrebarea, cá se se convinga, cá intielegu lucrulu bine d. e. intréba: Cum se face o dicere B? Acum i- provóca se faca diceri dea dreptulu, si se încérca a desface dicerile in partile sale si dice: eu voi spune o dicere, câtu se poteti destinge fia-care parte a ei. Invetiatoriulu dice d. e. Tabl'a e négra. Provóca pre prunci se fia atenti de câte ori va deschide gur'a, si dupa fia-care cuventu se pote face o trasura pre tabla. Dupa ce i-a deprinsu astu-feliu, spune cá partile unei diceri, se numescu cuvinte. Apoi trece mai departe la silabe. Dupa ce sunt in stare a scrie diceri mai lungi si mai scurte si sunt in stare a deosebi fia-care cuventu, si sciu si ce e cuventulu; apoi trece la silaba. La desvoltarea silabeloru ér' f- provóca a face diceri si-i intréba carei parte 1, 2, 3 etc. Si alege o dicere in care cuventulu din ainte se fia din doue silabe. Invetiatoriulu pronuncia cuventulu raru, asia încãtu fia-care silaba se o cunósca pruncii de pre intreruptulu seau pronuniatulu cuventului. Dupa ce eserciéza si acestea bine, ér' le face cunoscutu, cá suntu cuvinte, cari se pronuncia prin o deschidere a gurei si suntu cari se pronuncia prin 2, 3 etc, deschideri a gurei. In fine si- alege unu cuventu care se se încépa cu ore càre-va sunetu, firesce cá totu din diceri abstrase, intréba care-i silab'a 1, 2, 3 etc. Acum am ajunsu la scrierea acelu sunetu, cu care s'a inceputu dicerea.

II. In ce stau pregatirile pentru scrisu? Inainte de tote, se facu pruncii cunoscuti cu expresiunile: indrépt'a in stâng'a, inainte, indereptu, de asupra, de desuptu etc. Grigiti! care-i mân'a cu care mâncati? Areta-o C! Voi aveti inca o mâna. Carei mân'a stânga? Redicati cu totii mân'a drépta, redicati acuma mân'a stânga. Esercitii! Acum redica invetiatoriulu mânil sale, si provoca a raspunde. Pote cá toti nu se voru pricepe, cá in catrau e in drépt'a si in câtrau e in stâng'a. Invetiatoriulu le spune, cá deca ne punemu cu faci'a catra resaritu tote lucrurile care-su spre mân'a drépta su- de-a drépt'a si cele dela stang'a de-a stâng'a. Care-i ochiulu dreptu D? Care-i stângulu E? Pune mân'a drépta pre ochiulu dreptu F! Stâng'a pune-o pre ochiulu stângu G! Care-i conscolariulu teu celu de a

drépt'a H? Pune mân'a drépta pre conscolariiti'a ta ce'a de a stâng'a I! Care e paretele dreptu? Care e celu stângu? etc. Astu-feliu procede invetiatoriulu si cu conceptele: inainte, indereptu, in susu, in josu. In fine misicãre corporala. Sculati! siedeti! mânila la olalta! etc.

a) Tienerea cerusei si a tablitiei. S'a spusu mai susu cá pruncii invétia a ceti, scriindu. Fiindu-cã ar' stricã pruncii multa hãrtia, pentru-cã nu suntu dedati in tienerea cerusei, ar' fi de lipsa cá fia-care scolaru se aiba tablitia si cerusa. Déca cutare comuna e departata de orasiu, atunci spre a nu asceptã tota diu'a defipta de tãrgu, spre a tramite dupa recuisitete necesarii de scrisu, nesuésca-se fia-care invetiatoriulu, cá acelea se se afe in comun'a lui de vëndiare.

Acum urméza esercitii pentru tienerea tablitiei si a cerusei. Sculati! Siedeti! Tablitiele pre banca, cerusa lângã ele. Care-i laturea tablei de a drépt'a L? de a stâng'a? Care-i partea de asupra a tablitiei M? partea din josu? Câte laturi are tablitia N? Numera-le tare! Cerus'a in mân'a drépta! Sculati! Puneti cerus'a pre laturea drépta a tablitiei! stâng'a de asupr'a din josu! Puneti tablitiele pre mésa, laturea drépta a tablitiei se fia mai inainte, laturea stânga mai indereptu! (Tactu!) Atenti! cându voi dice eu 1, redicati tablitia in susu, 2, lasati-o in josu, unulu! doi! Acum le spune invetiatoriulu cum se tiena cerus'a, bagati bine de séma! cerus'a se stée nici dreptu, nici culcata, fora asia încãtu (aretandu invetiatoriulu cu degetulu), se vina cerusa pre oulu acest'a. Esercitii! in fine vine cum se stée la més'a de scrisu. Petiorele se stée nici intinse in ainte, nici cârligate indereptu, mân-a stânga se stée tota pre mésa, ér' drépt'a trei degete dela cotu. Se nu stée cu pieptulu pre mésa, si capulu se nu-lu tiena prea plecatu. Er' materi'a morala in privintia, stergerei tablitiei o recapituléza vre-unu pruncu bunu.

Aurellu B. Popu,
invetiatoriulu.

(Va urmã)

Consultu este se premiãnu scolarii? Déca dá, in ce mesura si ce soiulu de premie se folosimu?

Scól'a, intru realisarea maretului seu scopu, la care tientesce, continuu s'a folositu si se folosesc de tóte midlócele corespundietóre si iertate. Intre aceste midlóce, se póte afirmã cu totu dreptulu, se numera si asia numitul „premiu scolaru“, care s'a distribuitu si se distribue si astãdi mai in tóte scólele. —

Despre acest'a asia dara, m'am resolvatu a scrie câte-va struri, in pretiuitulu organu „Fóia besericésca si scolastica“ — constrinsu mai alesu de unele discutuni recente, ce le-amu avutu cu unii colegi invetiatori — unde — se intielege — s'au si ventilatu cam doue pareri mai cardinale — lasãndu apoi in drépt'a judecata a onorãtiloru cetitori, in câtu suntu temeinice asertiunile unor'a seau altor'a. —

Fiindu presenti in acestu anu, la examenulu de véra din comuna Sancelu protopopiatulu Bfiei, mai multi invetiatori, dupa finirea acestui examenu, convenindu in cas'a invetiatoriului de acolo, intre altele a venit vorb'a si despre premiile scolare, asupr'a caroru s'a si nascutu o discussiune chiar' seriósa si infocata, de unde s'au si ivitu dóue pareri, cari s'au cernutu barbatesce, tempu de aprópe dóue óre, pecatu numai, cá personagiulu celoru interesati n'a fostu completu. —

Unii din presentii invetiatori, la care s'a alaturatu si subscrísulu, au pledatu pre lênga parerea acelor'a, cari suntu de acordu si recoménda premiile scolare, *cá midilóce acomodate, pentru ajungerea scopului, la care tende instructiunea, dar' conditionatu, cá acele se se folosésca dupa unu tactu si regula anumita si nice decâtu din bani ori alte materie coruptibile, cun buna óra s'au usatu până acumu, ci mai vértosu se consté aceste — premiile — din cărti acomodate, vestimente seau icóne, ce la tótu intemplantu le remánu cá suvenire.* —

Altii, considerându lucrurile din altu punctu de vedere, s'au alaturatu pre lênga parerea acelor'a, cari aflându premiile *de unu midilocu nenaturadu si prin urmare ne corespundietorii — le respingú si delaturu cu totul, mai alesu din cadrulu scólei poporale, unde chiar' — dupa afirmarea densiloru — se face numai unu mèru de cèrta între scolari, si apoi producu sânge reu chiar' si între parinti, cari cá ómeni cu pucina precugetare, nu potú urmari scopulu la care se tiéntesce cu distribuirea usia diselorú „premie scolare anuale“.* —

Se revinu dara asupr'a parerei acelor'a, cari suntu pentru premiare cu trupu si sufletu, si cari si afirma unanimu, cá natur'a cea cruda a ténérimei din scól'a poporala, cari si altu cum sciutu este, cá in partea cea mai mare capeta o directiune in familia chiar' gresita — eronata — pretindu, cá scól'a celu pucinu, déca familia nu este unu faru conducatoriu, se caute si se se folosésca de tóte midilócele posibile si iertate, prin care s'ar' potú delaturá reulu ce bántue viitóra generatiune. —

Natur'a lucrului, si in deosebi importantia acestei discipline, de care s'au folositu atátu ómenii mai noi de scóla, cátu si ómenii trecutului, ni sioptesce cu unu glasu puternicu, cá desi dupa infatiosiarea sa, la prim'a vedere, acest'a — premiulu — ni s'ar' parca unu ce prea de pucina importantia, cu tóte aceste — afirma sustienetorii premieloru — considerându, cá premiulu este asiá dícéndu o — remuneratiune — naturala — si remuneratiunile fiindu recomédate si impuse din principiu pedagogicu, si cari impreunate cu pedepsele drepte — corespundietóre — ajuta fórté multu la ajungerea sublimului scopu alu instructiunei. Despre remuneratiuni si pedepse cá atari, s'a vorbitu chiar' multisoru, prin urmare, de aceste in genere, lasu se mai vorbésca alte persóne, si eu remánu constantu si restrínsu pre lênga scrutarea acestoru dóue pareri, referitóre la premiulu scolaru anualu. —

E chiar' dorerosu cându vedemu, cá pre unele cestiuni, cari la prim'a vedere se areta de unu interesu neinsemnatu, cumu e si premiulu scolaru, nu se púte o adevérata greutate, nu, ci mai multu se tractéza asiá cá cestiuni de ordine inferióra, si inca mai multu, cá nescé jocării copilaresci, pre cându in sine suntu de asiá natura, cá déca s'ar' usúá dupa meritu, ar' avea urmári de folosu generalu si comunu.

Modulu celu gresitu, dupa care se distribue premiile, se observa cu ocasiunea examenelor, cându de regula se distribue unele seau altele soiuri de premie între scolari, asiá cam dupa gradulu sèrguintiei sale de preste anu, si dupa cum cam cugeta cei chiamati a premiá. Premiulu ce e dreptu, in bani, cărti, vestimente, icóne s. a. dícú sustienetorii premieloru, de cum-va se imparte rationalu, adeca la locul si tèmpulu seu, este cu dreptu cuvèntu, acelu midilocu salutaru, care siguru si pre nesimtite, stèrnésce in scolari, caroru se distribue, sèntiulu celu mai puternicu spre activitate continua, -i atrage si le dá unu puternicu impulsu, cá se pasiasca cu barbatia pre largulu câmpu alu instructiunei, care altu cumu de facultátile marginite ale generatiunei formande, ar' remánea nestrabatutu, déca scól'a nu ar' fi sciutu folosi midilócele acomodate — pedepse, remuneratiuni s. a., cari se reguléze — se forméze — asiá dícéndu pre omulu celu adevératu. —

Elu — premiulu — se afirma mai incolo de aderentii lui, distribuitu dupa meritu si conformu reguleloru pedagogice, este cá o legatura contractuala, cá scolarii caroru se dá, se nu fia si in viitoriu mai pucinu activi si de diligintia decrescenda, ci privindu acestu daru, se intielege, pentru meritul si diligintia sa de preste anulu scolaricu, totu-déun'a se -si reamintésca, cá osteneal'a sa gradata de preste anu, nu numai i-a adusu unu folosu moralu nepretuitu — inavutíndu-si mentea cu cunoscintia lui folositóre, — dar' pre lênga aceste, s'a mai bucuratu si de unu folosu materialu, primindu nescé cărti acomodate, vestimente seau o — sumalitia anumita de bani, cari la tóta intèmplarea, din detorintia morala parintii erau detori a — li-le procurá, si cari apoi primindu-le — asiá se afirma — scolarii premiați incepu gradatu a se formá. —

Mai târdiu, cându scolarii voru intielege, cá activitatea este impusa chiar' din mandatu domnediescu, voru conchide cu tóta securitatea si aceea, cá si la casulu, cându straruinti'a lorú nu ar' fi recompensata dupa gradulu in cordárei lorú, de óre-ce espresu ni se demánda óre unde: „Róga-te si lucra, cáci va fi bine“ — si atunci omulu detoriu este continuu asiá esereitá atátu poterile trupesci, cátu si cele sufletesci. —

Considerându-le acestea, intarescu aderentii premiiloru, scolarii mai ne fortiați, mai liberi si mai veseli, voru continuá calea lorú; voru capetá mare imbarbare scolarii in genere, dar' cu deosebire scolarii mai debili, cari prea adese -si perdu cumpetulu — se descuragiaza, — prin premiare li-se va escitá sèntiulu spre activitate; dar' es-

clusiv numai atunci, cându prin distribuirea premiilor, se va observá cea mai mare imparțialitate și dreptate. De unde resulta, că premiul, după parerea prima este a se distribuî, înse elu se fia: 1. Imparțialu, 2. Dreptu. — Imparțialu este premiul, deca cu ocaziunea distribuîrei lui nu se ivesce nice cea mai mica umbra de consideratiune la unele însusiri corporale seau la gradu de distincțiune familiara „domnu“ seau „seracu“ „frumosu“ seau „uritu“ — ci se ieu în considerare cu deosebire facultățile sufletului.

Dreptu este premiul, deca la premiare se iau în considerare cu deosebire acei scolari, cari nu -su asiá capacitati, înse prin o diligenția extraordinaria, stau cu progresulu pre o trépta cu aceia, cari dela natura sunt dotati cu talentu și cari prin urmare nu prea multu -si sfarma capulu cu memorisarea și aflarea cutarui adeveru. —

Dar' óre sunt multe locuri și casuri, unde asiá se procede cu distribuîrea premiilor? Eu asiá m'am convinsu, chiar' pucine locuri — sunt unde se procede asiá, fia acést'a în gimnasia, scóle poporale seau în ori care altu soi de scóle. Dar' me rogu, ce dreptate e acést'a? —

De cum-va premiulu s'ar' distribuî conformu acestoru marturisiri, adeca: „dreptu și imparțialu“ de cum-va nu se voru luá chiar' cărari gresite și opuse, apoi cu tóta securitatea, sunt unu midilocu datoriu, de tonu, care prin unu ajutoriu imprumutatu cu alte multe midilóce recoméndate, ne întârdiatu și cu cea mai mare securitate, voru redicá cu deosebire scól'a poporala la o — stare conformu cerintieloru moderne.

S'a observatu înse de unii, că pre cele mai multe locuri nu se tiéne contu chiar' de locu de o — procedere sanetósa și rationala, nice facia cu acést'a disciplína, ce are o — mare însemnatate pentru ajungerea scopului, la care tiéntímu. — Din acést'a cauza, s'au si nascutu alti afirmatori contrari premiilor. Ei sustienu:

1. Că premiulu, nu este o — urmare naturala: a) pentru-cá scolariulu cá atare are detorintia a invetiá, b) cá celu dotatu invetiá și nepremiatu; ér' scolariulu ne-capace cu greu va invetiá, de s'ar' premiá ori si cátu, nu, cá elu e ne dotatu și neaplicatu spre acést'a. —

Dar' se iérte acesti sustienetori, deca le spunu, cá nu tocmai asiá stá caus'a, de óre-ce scolariulu e fiintia rationala dar' cá omu inca nedesvoltatu nici în o privintia, deca se va lasá numai asiá, si nu se voru grupá ómenii créscuti, scól'a cu midilóce corespundietóre, omulu nu ar' stá mai susu cá alta vietuitóre si atunci nu s'ar' cunósce omulu capacítatu de celu marginítu. — De sine cade asiá dar' prim'a afirmatiune a — ómeniloru, cari — asiá credu — numai la aparintia resista pre cându în realitate sunt de acórdu premiilor, si acést'a pre de o parte este bine, cá este sciutu proverbiulu „Prin focu se lamuresce aurulu“ seau „Dupá o furtuua se cunoscu arborii cei tari“. —

2. Că premiulu mai alesu deca nu se distribuie după unu planu si ordine anumita, gradata si corespundietóre, a) strica pre scolarii, caroru li-se comite nedreptate prin

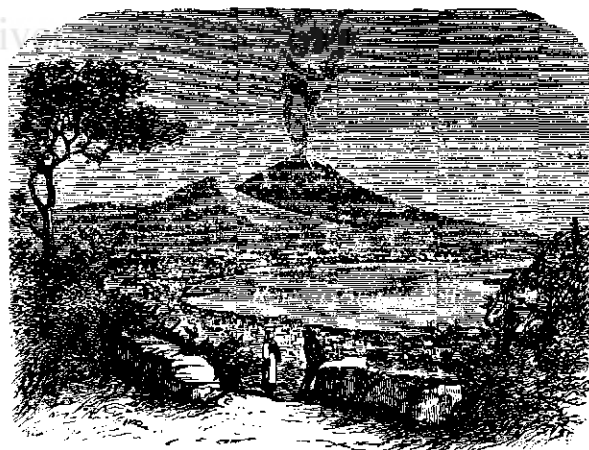
premiare, b) strica si pre scolarii ce se premieza, pentru-cá conchidu cá, sórtea ce a cadutu pre conscolarii nedreptatiti -i póte ajunge mai curându ori mai târdiu si pre ei. Cu aceste ar' aveá dreptate contrarii premiilor, dar' aceste sunt de asiá natura, cá usioru se potu regulá. —

Ori cumu ar' fi, din parte-mi inca me alipescu lângá aderentii premiilor si cá de inchiare mai adaugu: „Premiati scolarii, dar' după cea mai buna conscientia si dreptate, cá se nu se ivesca nice cea mai mica umbra a partialitátei, si premiile distribuite, se consté după spus'a de mai susu, din obiecte generale si durabile, cărti, vestiminte, icóne s. a. cá acestea fiindu de unu bine comunu, voru fi privite cá adeverate premia, precându banii, pre cari nice ómenii mari nu sciú folosi, nu voru lasá acele urme salutare si ne sterse ce s'au prevediutu, si la cari s'a tiéntítu prin introducerea premiilor scolare. —

Tom'a Simu,
invetiatoriu.

Efectulu caldurei.

Efectulu caldurei mai instructivu se pote observa la vulcani. Acestia sunt muntii cu forma conica, cari se înaltia la o marime mai mica seau mai mare si în interiorulu lor sunt prevediuti cu canalu, prin care din una afundime mare vinu la suprafacia diferite gazuri si masse de lava fierbinte. Capulu canalului, carele mai de multe ori are

(Fig. a).

forma de turnariu se numesce crateru. Acest'a se afla seau în vírvulu vulcanului, seau în cóstele aceluia. Massa muntelui de comunu consta din productele vulcanului, din lava, si din modificatiunile aceluia, din asiá numitele toffuri.

Prin craterulu si crepaturile celoru mai multi vulcani tisnescu inafara vaporu de apa si alte specii de gazuri formandu colonne de fumú (fig. a). (Vezuvulu de cátra sinulu neapolitanu).

La unii vulcani de pre marginea craterului seau si de pre unu punctu mai înaltu se potu vedé si schimbabile ce se intempla în gátlegiulu craterului. În canalulu comunicatoriu alu multoru vulcani se afla una giratiune continua: lava acusi se înaltia, acusi descinde. Altii vulcani înse incetéza pentru unu tempu, dar' apoi eruptiunea urmatóre este cu atátu mai forte, cu cátu a fost mai lunga pausarea. Pre tempulu pausei se astupa canalurile si nu lasa gazurile, cá se iese din afundime, din carea cauza acelea se aduna

in cuantulu forte mare si in fine invingu pedecile. De es. Vezuvulu in anticitate atâtu de multu a fostu pausat, in câtu numai sciau nici de vestea erumperei; craterulu si giurulu lui erau increscute cu vegetatiune, cându deodata începî acea erumpere puternica, carea ingropă Pompei si Hereolanulu.

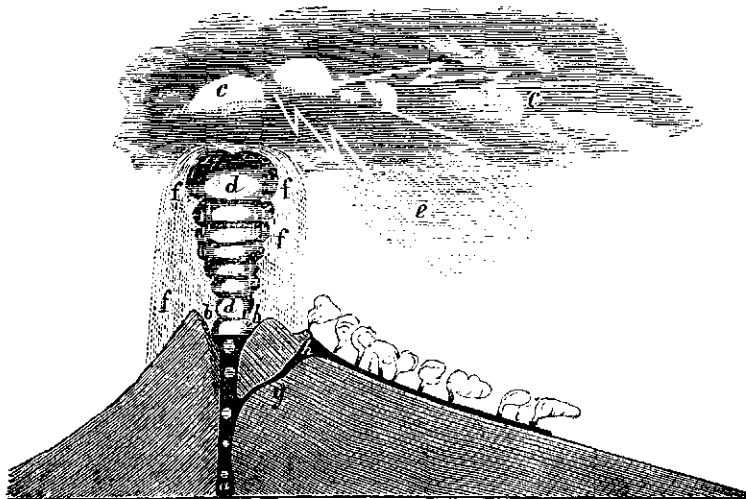

Fig. b

Eruptiunile. Eruptiunile mari suntu impreunate cu cutremuru de pamentu si cu marmuru subteranu. Cuantulu gazurilor si vaporilor tishitori cresce enormu si se inaltia una columna de fumu gigantică la una inaltime de mai multe mii de metri si intuneca sórele, si coplesece iutregu giurulu cu una cenusia inecatóre (fig. b). In cóstele muntelui de multeori se nascu, prelânga craterulu principalu, si cratere secundari.

Mirosulu combinatiuniloru sulfurice se pote simti din departare. In column'a de fumu cea négra se inaltia bucati de lava fierbinti si rotundinduse pica cá bombe seu cá lapilli. Column'a de fumu nóptea se areta cá una columna de focu; mai de multe ori este acoperita de nuori si spintecata de fulgere. Din nori se pornesce plóia, si franturile gramadite la polele muntelui suntu tirite mai departe. Cându fenomenele descrise aci deja au duratu unu tempu, in costele muntelui se nasce crepatura, prin carea nabusiesce inafara lava. Numai la vulcanii cei mici se vérsa prin craterulu principalu. Vaporii de apa ce se afla in lava ajungandu la suprafacia se elibera si insotiescu in forma de nori torentele lavei. Dupa una eruptiune ce duréza tempu mai scurtu seu mai lungu, intra o pauza mai mica seu mai mare. Aci vulcani, ale caroru eruptiuni suntu forte mari, au lipsa de pauza mai lunga.

Caus'a nascerei si activitatei vulcaniloru se dice a fi urmatóri'a: Ap'a marei strabate in afundimea pamentului chiaru pana la loculu, ce se numesce vatr'a vulcaniloru, acolo prefacënduse in vapori marescu poterea intensiva a vaporiloru si gazuriloru deja esistenti. Acest'a tiene pana cându gazurile nu invingu resistinti'a si nu potu nabusi in afara provocandu eruptiune. Cum-că marea prestéza apa la formarea gazuriloru, domumentéza impregiurarea acea, cá vulcanii aproape exclusivu ocuru prelânga mare, si cum-că sarurile acelea, cari eruptiunile le aducu la suprafatia tote se cuprindu si in ap'a marei si aproape in accasi proportiune.

Vulcanii cei mai insemnati in Europ'a suntu: Vezuvulu in apropierea Neapolului, Aetn'a in Sicili'a, vulcanii depu insulele Lipari, insul'a Santorinu in marea aegeica si vulcanii

din Izlandi'a (Hecla). In Asi'a suntu de natura vulcanica Curilii ce se afla dealungulu tiermuriloru ostici, insulele japanice, filipine, mai departe insulele Sunde mari si mici ce suntu dela Asi'a spre sudu si spre sudu-ostu, insulele Moluce, precum si sirulu de insule ce de spre ostu incungiura Australia si alte multe insule de pre oceanulu pacificu. In Americ'a partea vestica dealungulu e plina de munti vulcanici (Andi, Muntii stâncosi etc.) In Afric'a suntu vulcani pre tiermurii vestici in apropierea Nigerului si pre tiermurii ostici (Chilimandsara, Chenia). Insulele vulcanice din mari strinsu luate suntu vulcani, acaror'a formare s'a inceputu pre fundulu marei. Inca si astadi pre fundulu marei se intempla nenumerate eruptiuni, despre cari nici nu avem cunoscentia.

Stâncile produse de vulcani.

Intre produsele vulcaniloru activi loculu primu lu-ocupa lava, seu mész'a stâncósa ce in stare fluida si fierbinte nabusiesce din vulcanu si carea curge pre cóstele muntelui la o distantia anumita, unde apoi se recesce si se invêrtoséza. Celealalte produse ale vulcaniloru, cenusi'a vulcanica, nisipulu lapilli si bómbele asemenea nu suntu altu-ceva, decâtu lava in diferite modificatiuni.

Vulcani varii producu lave varie, cari se potu insira seu in famili'a trachitiloru seu in a basaltiloru. Si de ore-ce structur'a acestoru stânci inca se unesce in cea mai mare parte cu a basaltiloru si trachitiloru, pre cari de presente abia se mai vedu urme de vulcani, potemu presu-pune, cá si acestea s'au produsu intre aceleasi relatiuni. Inse intre produsele vulcaniloru de presente activi nu se afla formatiuni asemenea cu granitul, syenitul, diabasulu, dioritulu etc, desi stâncile insirate au proprietatile stânciloru eruptive. Formarea acestoru stânci se esplica asia, cá presupunemu, cum-că acelea s'au solidificatu la una afundime mai mare, unde vaporii de apa, cari le-a percursu mass'a, n'au potutu se volatilise usiorn. In urm'a acestor'a recirea loru s'a intemplatu cu multu mai inectu, si partile loru constitutive inca cu multu mai perfectu s'au potutu cristalisa.

Stâncile solidificate in afundimea pamentului se numescu plutonice *) spre distinctiune de stâncile eruptive ce se forméza la suprafacia, cari le numimu *vulcanice*. Stâncile plutonice si vulcanice impreuna luate forméza grupa *stânciloru eruptive*.

Isóre termali. Multe isvóre calde, ce se afla mai alesu in vecinatatea vulcaniloru suntu produse de aceleasi cause, de cari suntu produsu vulcanii.

Ap'a atmosferica strabate in afundime, unde se infierbinta; o parte din ap'a ce este mai aproape de vét'r'a focului se preface in abori si impinge inainte mass'a de apa ce zace deasupra s'a.

Saritur'a isvóreloru calde se potu asemená cu eruptiunea vulcaniloru si cu acea se si unesce deplinu in privinti'a causeru finali. Atare isvoru se afla le noi in scald'a dela Rank-herlany lângă Casiovi'a. In numeru mare ocure in Americ'a nordica in muntii Parcu, pre insul'a Selandi'a noua (Geysir) si in alte regiuni vulcanice. Ap'a isvóreloru termali are mare potere solvitóre, ce la adencime mai mare se graduéza in urm'a apesarei. Ap'a ce nabusiesce in afara cladesce in giurulu orificiului o mare parte din materiile solvite, din care cauza aici se producu coline intregi: d. e. toffulu de silice pre insul'a Islandica, toffulu de varu la Carlsbadu, la Rauschenbach (cott. Szepes) etc.

Deca privimu preste efectele si fenomenele cauzate de caldura, vomu aflá intre ele oresi-care intrunire, asia

*) Pluto in mitologi'a grecesca e dieulu infernului.

câtu acelea se potu cuprinde in o grupa comuna, si deorece caus'a toturoru zace in interiorulu pamentului, pentru acea totalitatea acestóru fenomene o numimu *vulcanismu*. Acesta nu este asia generalu respanditu cá ap'a, dar' rezultatele lui suntu admirabile. Productele activitatei vulcanice suntu muntii gigantici. Piscurile celea mai mari din Cordilerii (Andi) suntu vulcani activi s'au stinsi. Aetn'a cea inalta de 3300 de metri s'a produsu din materii vulcanice. In fine tote stâncile eruptive suntu efectulu vulcanismului.

Electricitatea.

(Prelegere practica din fisica).

Requisite de invetiamentu: unu cilindru de sticla, o ruda de colofoniu, o ruda de cêra de sigilatu, o bucata de postavu, dóue globurele de medua de socu, acatiate de fire de matasa, o sticla de lampa, unu pocalu de sticla, o lespede de arama rosia si una de zincu, accidu sulfuricu si apa.

Materia de invetiamentu: Deca frecamu cu postavu unu cilindru de sticla seau o ruda de colofoniu, acestea devinu electrice si atragu la sine bucati mai mici de hârtia seau globurele de medua de socu dupa acea era le respingu. Deca ne apropiamu nodulu degetului de cilindru de sticla bine frecatu sare in degetu o schintea mica, se aude o piraitura si semtîmu cá ne pisca ceva. In cilindru de sticla prin frecare s'a produsu o potere, care se numesce electricitate. De aci urmêza 1. cá prin frecare se produce electricitate; 2. cá corpurile electrice atragu la sine corpuri mai mici si apoi éra le respingu. Electricitatea produsa prin frecare e de doue feliiuri: positiva si negativa. Positiva se numesce cea din sticla, negativa cea din colofoniu seau cêra rosia. Electricitate positiva cu positiva si negativa cu negativa se respingu; positiva cu negativa se atragu.

Suntu corpuri, cari primescu si conducu mai departe electricitatea. Atari corpuri se numescu conducatori buni de electricitate. Suntu inse corpuri, cari se electriséza numâi in punctulu de frecare, si electricitatea nu o conducu mai de parte. Atari corpuri se numescu conducatori rei de electricitate. Conducatori buni de electricitate suntu: metalele, corpulu omeniloru si alu animaleloru, pamentulu, carbunele, plântele, aerulu umedu, fumulu etc., conducatori rei suntu: metas'a, sticl'a, colofoniulu, cêra de sigilatu, sulfurulu, aerulu uscatu etc.

In aeru inca este multa electricitate mai cu séma véra, cându 'su nadusieli mari. Electricitatea atmosferica se aduna in nori. Deca unu noru plinu de electricitate se apropia de unulu neelectricu, acest'a inca se electriséza. In atari casuri saru schintei electrice dintr'unu noru intr'altulu. Schinteile acestea se numescu fulgeru. Fulgerulu are form'a unui globu invapaiatu, si cá se vede lunguretiu urmêza dela miscarea cea repede.

Dupa fulgeru de regula urmêza tunetu (durduitu). Schintea electrica sare cu o repediune forte mare dintr'unu noru intr'altulu. Cându sare si- face cale prin aeru, acest'a in urma schintei se impreuna éra, vine in vibratiune si produce sunetu, cari in forma de valuri ajunge pana la urechile nostre. Acest'a e tunetulu seau durduitul. Tunetulu in tienuturi muntose se intaresce prin echo. Deca tunetulu se repetesce desu, atunci lu- audimu cá unu mormuru continuu. Tunetulu si fulgerulu se nascu deodata totusi mai antâiu vedemu fulgerulu si numai dupa acea

audimu sunetulu. Caus'a e, cá fulgerulu inaintéza cu o repediune neasemenatu mai mare cá sunetulu. Deca dupa ivirea fulgerului audimu indatu sunetulu e semnu, cá a fulgeratu aproape de noi.

Deca fulgerulu cade pre pamentu, de regula lovesce obiectele mai inalte si conducatorii buni de electricitate, de acea nu e bine cându fulgera se stamu in turnu de beserice, sub arbori inalti seau langa hornu; nu e bine se fugimu, pentru-cá fugîndu se nasce curentu de aeru si asia deschidemu cale fulgerului. Asemenea nu e bine se se traga clopotele, pentru-cá si atunci se nasce curentu de aeru.

Cându fulgera nu e bine se facemu focu, pentru-cá prin caldura aerulu se rarese si fulgerulu cauta totu-dea-una aerulu mai raru; apoi si altu-cum fumulu e conducatori bunu de electricitate si asia forte usioru pote se conduca fulgerulu in casa. Cându fulgera mai bine se stamu in mijloculu casei.

Turnurile si edificiele mai inalte, fiindu mai espuse, le scutescu de fulgeru prin unu aparatu, ce se numesce parafulgeru. Acesta sta din doue parti si anume din o ruda, care prinde fulgerulu si din alta, care lu- conduce in pamentu. Rud'a, care prinde fulgerulu, e asediata perpendicularu pre punctulu cea mai inaltu a edificiului, cá pre acea se o ajunga mai iute fulgerulu. Vêrfulu ascutitu a acestei rude e auritu cá se nu ruginésca. In partea din josu a acestei'a e asediata cealalta ruda, care conduce fulgerulu in pamentu, unde apoi se imprascia.

(Va urmá)

Varietáti.

Ilustritatea Sa D. Dr. Eródi Béla, directorulu supremu reg. alu districtului de invetiamentu — Clusiu, a visitatu gimnasiulu nostru in 7—10 Maiu a. c. A cercetatu órele de propunere si a ascultat respunsurile scolariloru; apoi a visitatu cu de amerentulu ajustarea interna. In conferinti'a din 10 Maiu a. c., eruditulu barbatu de scóla facéndu-si observatiunile sale s'a esprimitu a fi multumitu in genere cu progresulu ce se face in instructiune, a facutu inse unele reflexiuni binevoitórie in privinti'a ajustarei, carea in unele pretinde ameliorari.

Esamene. La gimnasiulu superioru gr. cat. din locu s'a tienutu examenulu verbalu de clase cu scolarii din clasea de VIII-a in 12 si 13 a l. c. — Examenulu scripturisticiu de maturitate cu abiturientii s'a inceputu in 15 a l. c. si va durá pâna in 21 a l. c. inclusive, ér' examenulu verbalu de maturitate se va tiené in 16 si 17 Juniu a. c.

Esamenele cu celealalte clase gimnasiali se voru incepe in 19 Juniu si voru durá pâna in 26 Juniu inclusive, ér' in 29 Juniu a. c. dupa celebrarea s. liturgie se voru cetí clasificarile si se voru impartí premiele.

Manualu de pedagogia. Oplu de pedagogia asceptatu cu multa interesare, a profesorului de universitate *Ludovicu Felméri* est de sub tipariu sub titlu'a „A neveléstudomány kézikönyve“. Oplu acest'a cuprinde 700 de pagine si este espusu cátu se póte de elegantu. Se afla de vëndiare la librari'a Eggenberger in Budapest'a si la auctoru in Clusiu. Pretiulu este 6 fl. v. a.

Adunarea generala a „Reuniunei docentiloru gr. cat. români din Maramuresiu“ se va tiené in 29 Maiu st. n. a. c. in comun'a Saliscea de susu.